

Materiały

LITERATURA REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC W POLSCE (1949 - 1977)

Przegląd informacyjno-bibliograficzny

Dzieje znajomości literatury niemieckiej w Polsce sięgają XVI stulecia, jakkolwiek o bardziej świadomej recepcji można mówić dopiero później¹. Wspomnieć też od razu należy, że literatura ta budziła i budzi spore zainteresowanie czytelników polskich, przy czym na sposób jej odbioru i przyjęcia w Polsce istotny wpływ wywierał czynnik polityczny, a dotyczy to także twórczości pisarzy Republiki Federalnej Niemiec:

„Recepcja literatury niemieckiego obszaru językowego w naszym kraju dokonywała się pod presją wielowiekowych złych doświadczeń naszego narodu z zachodnimi sąsiadami, a szczególnie okresu najtragiczniejszego drugiej wojny światowej. Dopiero nowa karta w naszych dziejach politycznych, utworzenie niemieckiego państwa socjalistycznego, NRD, oraz układ zgorzelecki umożliwiły przewycięzenie dawnych uprzedzeń i nawiązanie przyjaznych stosunków z sąsiadami zza Odry. Droga do normalizacji naszych stosunków z Republiką Federalną Niemiec była długa i uciążliwa, co znalazło swój wyraz w recepcji literatury tego kraju u nas”².

Jakkolwiek utwory zachodnioniemieckie ukazywały się sporadycznie już w latach pięćdziesiątych, to zjawisko rzeczywistej recepcji beletrystyki RFN pojawiło się w Polsce na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, kiedy to literatura tego kraju w coraz większym wyborze poczęła trafiać na półki polskich księgarń. Na czoło tłumaczeń wysunęła się powieść, chociaż i w zakresie krótkiej prozy odnotować można pewne osiągnięcia. Natomiast stan przekładów z dramatu i poezji wzbudza istotne zastrzeżenia, przynajmniej jeśli chodzi o wydawnictwa zwarte. Pewną ilość przekładów zachodnioniemieckiej twórczości dramatycznej (m. in. sztuki Kippharda, Lenza, Schneidera, Weissa) opublikował „Dialog”, wiele zaś wierszy jest rozsianych po różnych czasopismach. Fakty te zdają się świadczyć o potencjalnych możliwościach naszych wydawców i tłumaczy³.

¹ Por. m. in.: Z. Ciechanowska, *Literatura niemiecka a polska w XVIII wieku. Stan badań*. „Pamiętnik Literacki” 1936, nr 1; M. Szyrocki, *Związki literackie polsko-niemieckie*. „Germanica Wratislaviensia” 1974, nr 20.

² M. Szyrocki, *Antologia opowiadań RFN*. „Nowe Książki” 1975, nr 4, s. 11.

³ W przygotowaniu znajduje się m. in. antologia poezji RFN.

Jak już wspomniano, lista przekładów do końca lat pięćdziesiątych nie była długa. Tłumaczeni byli przeważnie pisarze tworzący jeszcze przed 1939 r., głównie o orientacji katolickiej, jak np. Andres, Kesten, czy Langgässer. Z twórców *sensu stricto* zachodnioniemieckich tłumaczony był w zasadzie jedynie Heinrich Böll, cieszący się w Polsce opinią jednego z czołowych twórców niemieckojęzycznych. O jego dziełach Norbert Honsza pisał z uznaniem:

„Problematykę wojenną podejmują dziś pisarze zachodnioniemieccy często, jednak przeszłość wspominają oni nieraz z psychicznym urazem. Heinrich Böll podjął się przedstawić te sprawy z nieco innego punktu widzenia: jego bohaterowie przecięniają w nowej, powojennej rzeczywistości skutki przeszłości. Właśnie dzięki książkom Bölla poznajemy klimat społeczno-moralny Niemiec powojennych, dowiadujemy się wiele o orientacji społecznej i filozoficznej szerokich rzesz ludności RFN. Stosowana często przez pisarza metoda psychoanalityczna ma w Niemczech swoje głębokie tradycje. Böll poszedł jednak dalej od Wassermanna czy Hessego, jego psychologia normowana jest żelazną, choć niejednokrotnie skomplikowaną logiką. Wojna w jego ujęciu nie jest wynikiem ludzkiej działalności, lecz okrutnym fenomenem, przykrą chorobą, której symptomy są co prawda znane, lecz w sumie jej skutki są nie do odszyfrowania.”⁴

Do wczesnych lat sześćdziesiątych pisarze zachodnioniemieccy byli reprezentowani w wymiarze 1-2 tytułów, bądź na naszym rynku wydawniczym nie byli jeszcze znani. Taki stan rzeczy nie odpowiadał prawdziwemu obrazowi literatury Republiki Federalnej Niemiec. Dopiero z czasem na półkach księgarskich pojawiać się zaczęło coraz więcej pozycji, chociaż nieraz opóźnienie w stosunku do daty wydania oryginału było zbyt długie, jak np. w przypadku powieści Wolfganga Hildesheimera *Tynset*, ogłoszonej w Republice Federalnej Niemiec w 1965, a w polskim tłumaczeniu dopiero w 1973 r., czy — jaskrawszy przykład — utworu Wolfganga Koeppena, *Cieplarnia* wydanego w oryginale w 1953, natomiast po polsku w 1972 r.

Cechą charakterystyczną lat siedemdziesiątych jest z jednej strony nadrabianie zaległości w dziedzinie tłumaczeń z literatury zachodnioniemieckiej, z drugiej zaś stosunkowo zadowalające zapoznanie polskiego czytelnika z najnowszymi pozycjami znad Renu. I tak w latach siedemdziesiątych zaprezentowano bogatą paletę artystycznych możliwości twórców zachodnioniemieckich, przyswajając językowi polskiemu utwory m. in.: Alfreda Anderscha, Heike Doutiné, Berndta Engelmana, Hansa Fricka, Geno Hartlauba, Otto Jägersberga, Janoscha, Angeliki Mechtel, Fanny Morweiser, Eriki Runge czy Gabrielli Wohmann.

Poniższy wykaz zawiera w zasadzie utwory powstałe w okresie po 1949 r., a więc po proklamowaniu Republiki Federalnej Niemiec, w kilku wypadkach

⁴ N. Honsza, *Z literatury niemieckiej. Doświadczenia-inspiracje-propozycje*. Katowice 1970, s. 101; W. Wiewiórowa, *Heinrich Böll w Polsce*. „Przegląd Zachodni” 1958, nr 3.

uwzględnia jednak pozycje wydane w latach 1945 - 1948, co ma swoje historyczno-literackie uzasadnienie. Lista nie ogranicza się także do pisarzy mieszkających aktualnie w granicach RFN, lecz obejmuje także innych twórców, powiązanych ściśle z życiem literackim tego kraju⁵.

WYKAZ UTWORÓW PISARZY RFN WYDANYCH W POLSCE DO ROKU 1977

(Pozycje zwarte)

ANDERSCH ALFRED

Córka (Tochter), tłum. Anna Linke, Państwowy Instytut Wydawniczy (PIW), Warszawa 1975.

ANDRES STEFAN

Chłopiec w studni (Der Knabe im Brunnen), tłum. Tadeusz Szafranski, Pax, Warszawa 1962.

Przebierańcy i inne opowiadania (Die Vermummten, Das Grab des Neides, ...), tłum. Edyta Sicińska, PIW, Warszawa 1965.

Pokusa Synezjosa (Die Versuchung des Synesios), tłum. Edyta Sicińska, Pax, Warszawa 1975.

Huśtawka miłości (Die Liebesschaukel), tłum. Daniela Ralińska, PIW, Warszawa 1976.

BARTSCH JÜRGEN

Łowy na wrony (Krähnenfang), tłum. Sławomir Błaut, wstęp: S. Lichański, PIW, Warszawa 1967.

BECKELMANN JÜRGEN

Zapiski młodego człowieka z lepszej rodziny — Szklana sarna (Aufzeichnungen eines jungen Mannes aus besserer Familie. — Das gläserne Reh), tłum. Maria

⁵ Zasada ta została przejęta m. in. od Huberta Orłowskiego, który we wstępie do antologii opowiadań RFN *Nieznany cel* pisze: „Samo obywatelstwo, którym wykazują się pisarze, nie mogło być wzięte jako kryterium uznania kogoś za pisarza RFN. Jeżeli autorka lub autor mieścili się swą twórczością w obrębie uznanych za charakterystyczne w literaturze zachodnioniemieckiej tendencji formalnych i postaw światopoglądowych, zostali uznani za twórców zachodnioniemieckich. Nie przynależność prawnopolityczna, lecz historyczno-literacka decydowała zatem o umieszczeniu lub nieumieszczeniu tekstu konkretnego autora. Gdyby się trzymać wyznaczników formalno-prawnych, wśród uwzględnionych twórców nie znalazłby się ani Wolfgang Borchert (zmarł przecież przed utworzeniem RFN), ani Peter Weiss (emigrant to przecie, z innym obywatelstwem), ani wreszcie nie znalazłoby się kilku pisarzy z Berlina Zachodniego (Wolfdietrich Schnurre, Uwe Johnson, Günter Bruno Fuchs). A tymczasem bez tych autorów oraz jeszcze kilku innych obraz literatury zachodnioniemieckiej byłby niepełny, okrojony” (s. 6).

Gero, PIW, Warszawa 1969.

BEHEIM-SCHWARZBACH MARTIN

Gwiazda Burgundii. Powieść o Nibelungach (Der Stern von Burgund. Nibelungenroman), tłum. Cecylia Lewandowska, posłowie: B. Płaczkowska, PIW, Warszawa 1963.

BERGENGRUEN WERNER

Znak ognia (Das Feuerzeichen), tłum. Jacek Frühling, Pax, Warszawa 1963.

Pelageja (Pelageja), tłum. Eustachy Świerzawski, Pax, Warszawa 1963, 1964.

Trzy sokoły. Opowiadania (Die drei Falken, Das Netz, ...), tłum. Stefania Kaltmann, Tadeusz Szafrński i in., wstęp: E. Miziołek, Pax, Warszawa 1964.

BÖLL HEINRICH

I nie poskarżył się ani jednym słowem (Und sagte kein einziges Wort), tłum. Wanda Kragen, Pax, Warszawa 1956.

Gdzie byłeś Adamie? (Wo warst du Adam?), tłum. Wanda Kragen, Pax, Warszawa 1957, 1973.

Niestrzeżone progi (Haus ohne Hüter), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1957.

Chleb najwcześniejszych lat (Das Brot der frühen Jahre), tłum. Kazimiera Iłkiewiczówna, PIW, Warszawa 1957.

Człowiek z nożami. Opowiadania (Der Mann mit den Messern), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1959.

Bilard o wpół do dziesiątej (Billard um halbzehn), tłum. Teresa Jętkiewicz, Pax, Warszawa 1961, 1973.

Odjazd za godzinę. Opowiadania i słuchowiska (Eine Stunde Aufenthalt), tłum. Teresa Jętkiewicz, Pax, Warszawa 1964.

Kiedy wojna wybuchła — Kiedy wojna się skończyła. Dwa opowiadania (Als der Krieg ausbrach. Als der Krieg zu Ende war), tłum. Teresa Jętkiewicz, PIW, Warszawa 1966.

Człowiek z nożami (Der Mann mit den Messern), tłum. Teresa Jętkiewicz, Książka i Wiedza, Warszawa 1967.

Zwierzera kłowna (Ansichten eines Clowns), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1968, 1974.

Koniec podróży służbowej (Ende einer Dienstfahrt), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1969.

Opuszczenie oddziału (Entfernung von der Truppe), tłum. Teresa Jętkiewicz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1970.

Dziennik irlandzki (Irishes Tagebuch), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1975.

Utracona cześć Katarzyny Blum (Die verlorene Ehre der Katharina Blum), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1976.

Śmierć Lohengrina (Auswahl von Erzählungen), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1977.

BORCHERT WOLFGANG

Pod drzwiami (Draußen vor der Tür), tłum. Erwin Herbert, Egon Naganowski, wstęp: A. Wirth, Czytelnik, Warszawa 1960.

DOUTINÉ HEIKE

Nie trać nadziei moja ojczyzno (Wanke nicht mein Vaterland), tłum. Zbigniew Kowalski, PIW, Warszawa 1974.

ENGELMANN BERNDT

Wielki Federalny Krzyż Zasługi. Powieść faktu (Großes Bundesverdienstkreuz Tatsachenroman), tłum. Marek Fijałkowski, słowo wstępne M. Podkowiński, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1977.

ENGELMANN BERNDT, WALLRAFF GUNTER

Wy na górze — my na dole (Ihr da oben — wir da unten), tłum. Henryk Wandowski, przedmowa W. Szewczyk, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1976.

ENZENSBERGER HANS MAGNUS

Poezje (z tomów: Verteidigung der Wölfe, Landessprache, Blindenschrift), tłum. Jan Prokop, Jan Bolesław Ożóg, wybór i wstęp: J. Prokop, PIW, Warszawa 1968.

FICHTE HUBERT

Sierociniec (Das Waisenhaus), tłum. Edda Werfel, Czytelnik, Warszawa 1967.

FRICK HANS

Breitnitzer albo tamta wina (Breinitzer oder die andere Schuld), tłum. Halina Leonowicz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1969.

Henri (Henri), tłum. Halina Leonowicz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1974.

FUCHS GERD

Landru i inni (Landru und andere), tłum. Irena Naganowska, PIW, Warszawa 1971.

GAISER GERD

Bal pożegnalny (Der Schlußball), tłum. Tadeusz Szafranski, posłowie A. Kowalska, Pax, Warszawa 1963.

GEISSLER CHRISTIAN

Zgłaszam interpelację (Anfrage), tłum. Antoni Sylwester, Pax, Warszawa 1961.

Zimne dni (Kalte Zeiten), tłum. Krzysztof Radziwiłł, PIW, Warszawa 1967.

GEISSLER HORST WOLFRAM

Odyszeusz i kobiety (Odysseus und Penelope), tłum. Edyta Sicińska, Czytelnik, Warszawa 1977.

GERLACH HEINRICH

Zagłada (Die verratene Armee), tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1960.

GOES ALBRECHT

Niespokojna noc (Unruhige Nacht), tłum. Maria Morstin-Górska, Gabriela Mycielska, Pax, Warszawa 1955.

GRAF OSKAR MARIA

Spokojny człowiek (Unruhe um einen Friedfertigen), tłum. Erwin Wolf, Czytelnik, Warszawa 1962.

GRASS GÜNTER

Kot i mysz (Katz und Maus), tłum. Irena i Egon Naganowscy, przedmowa: A. Wirth, Czytelnik, Warszawa 1963.

GREGOR MANFRED

Most (Die Brücke), tłum. Edda Werfel, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej (MON), Warszawa 1960.

GREGOR-DELLIN MARTIN

Punkt zerowy (Der Nullpunkt), tłum. Juliusz Stroynowski, PIW, Warszawa 1962.

GRÜN MAX VON DER

Błędne ogniki i płomień (Irrlicht und Feuer), tłum. Edyta Sicińska, PIW, Warszawa 1966.

Dwa listy do Pospischiela (Zwei Briefe an Pospischiel), tłum. Barbara Surowska, posłowie: Wilhelm Szewczyk, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1974.

Miejscami gotoledź (Stellenweise Glatteis), tłum. Sławomir Błaut, Czytelnik, Warszawa 1976.

HABE HANS

Off limits (Off limits), tłum. Wanda Kragen, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1961.

Padło więcej niż tysiąc (Ob tausend fallen), tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1963.

Sieć (Das Netz), tłum. Maria Wisłowska, Książka i Wiedza, Warszawa, 1973.

HARTLAUB GENO

Jeziro Rusalek (Lokaltermin Feenteich), tłum. Daniela Ralińska, PIW, Warszawa 1975.

HÄRTLING PETER

Niemsch, albo bezruch (Niemsch oder der Stillstand), tłum. Sławomir Błaut, Czytelnik, Warszawa 1968.

Zjazd rodzinny albo koniec historii (Das Familienfest oder Das Ende der Geschichte), tłum. Irena Naganowska, Czytelnik, Warszawa 1973.

HARTUNG HUGO

W czepku urodzeni. Mimo wszystko pogodna powieść o naszym życiu (Wir Wunderkinder), tłum. Anna Linke, Iskry, Warszawa 1961.

My, Meisegeierowie (Wir, Meisegeiers), tłum. Irena Naganowska, Czytelnik, Warszawa 1975.

HELWIG WERNER

Nieugięci (Die Widergänger), tłum. Sławomir Błaut, PIW, Warszawa 1967.

HILDESHEIMER WOLFGANG

Tynset (Tynset), tłum. Alicja Roslan, Stefan Lichański, PIW, Warszawa 1973.

HOFMANN FRITZ

Spadek po generale (Die Erbschaft des Generals), tłum. Barbara Tarnas, PIW, Warszawa 1974.

JAEGER HENRY

Ukarane lata (Bestrafte Zeit), tłum. Janusz Sikorski, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1969.

JÄGERSBERG OTTO

Kadzidło i pumpernikel. Westfalski obrazek obyczajowy (Weihrauch und Pumpernickel), tłum. Stanisław Mroczek, MON, Warszawa 1968.

JANOSCH [Horst Eckert]

Cholonek, czyli dobry Pan Bóg z gliny (Cholonek oder der liebe Gott aus Lehm), tłum. Leon Bielas, posłowie: Wilhelm Szewczyk, „Śląsk”, Katowice 1974.

JENS WALTER

Testament Odysa (Das Testament des Odysseus), tłum. Witold Wirpsza, PIW, Warszawa 1960.

Pan Meister. Dialog o pewnej powieści (Herr Meister. Dialog über einen Roman), tłum. Bolesław Wścieklica, PIW, Warszawa 1969.

KASCHNITZ MARIE LUISE

Pewnego dnia pewien mężczyzna (Lange Schatten, Ferngespräche), tłum. Julia Juryś, Danuta Sochacka-Csató, Czytelnik, Warszawa 1970.

Most św. Anioła (z: Engelsbrücke, Wohin denn ich), tłum. Edyta Sicińska, Czytelnik, Warszawa 1974.

Miejsca (Auswahl von Novellen), tłum. Edyta Sicińska, Czytelnik, Warszawa 1977.

KESTEN HERMANN

Casanova (Casanova), tłum. Gabriela Mycielska, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1962.

KIPPHARDT HEINAR

Szekspir pilnie poszukiwany (Shakespeare dringend gesucht), tłum. Maria Wisłowska, Antoni Marianowicz, Czytelnik, Warszawa 1955.

KIRSCH HANS CHRISTIAN

Testament Odyseusza (Bericht für Telemachos), tłum. Gabriela Mycielska, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1967.

KIRST HANS HELLMUT

08/15. T. 1: *Awanturyczna rewolta bombardiera Ascha (Die abenteuerliche Revolte des Gefreiten Asch)*; t. 2: *Osobliwe przygody wojenne żołnierza Ascha (Die seltsamen Kriegserlebnisse des Soldaten Asch)*; t. 3: *Niebezpieczny triumf końcowy żołnierza Ascha (Der gefährliche Endsieg des Soldaten Asch)*, tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1956 - 1957, 1959.

Fabryka oficerów (Fabrik der Offiziere), tłum. Edda Werfel, MON, Warszawa 1963.

Kamraci (Kameraden), tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1964, 1966.

Skazani na sukces (Verdammt zum Erfolg), tłum. Brygida Jodkowska, MON, Warszawa 1973.

KLUGE ALEXANDER

Życiorysy (Lebensläufe), tłum. Joanna i Janina Jonscher, MON, Warszawa 1966.

KOCH WERNER

Wspomnienia Pilata (Pilatus), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1962.

KOEPPEN WOLFGANG

Śmierć w Rzymie (Der Tod in Rom), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, PIW, Warszawa 1957.

Cieplarnia (Das Treibhaus), tłum. Edyta Sicińska, PIW, Warszawa 1972.

KÖNIG BARBARA

Żwir (Kies), tłum. Cecylia Lewandowska, PIW, Warszawa 1966.

Każde nowe spotkanie (Die Personenperson), tłum. Edda Werfel, PIW, Warszawa 1967.

⁵ Przegląd Zachodni nr 2/78

KRÜGER HORST

Spocona idylla. Obrazki z mojej ojczyzny (Deutsche Augenblicke. Bilder aus meinem Vaterland), tłum. Danuta Sochacka-Csató, wstęp: Mieczysław Rakowski, Czytelnik, Warszawa 1974.

KUBY ERICH

Hura! Hura! (Sieg! Sieg!), tłum. Teresa Jętkiewicz, wstęp: Mieczysław Rakowski, Czytelnik, Warszawa 1964.

KÜPPER HEINZ

Simplicius 45 — Miód i mleko (Milch und Honig — Simplizius 45), tłum. Cecylia Lewandowska, wstęp: Stefan Lichański, PIW, Warszawa 1968.

LANGGÄSSER ELISABETH

Wierna Antygona (Der Torso), tłum. i wstęp: Tadeusz Szafrński, Pax, Warszawa 1958.

LE FORT GERTRUDE VON

Córka Farinaty (Die Tochter Farinatas), tłum. Wanda Kaczyńska, przedmowa: Aleksander Rogalski, Pax, Warszawa 1954.

Wieniec uniołów (Der Kranz der Engel), tłum. Maria Klos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1960.

LENZ SIEGFRIED

Cale miasto mówi (Stadtgespräch), tłum. Jacek Frühling, Czytelnik, Warszawa 1965.

Za burtą (Der Mann im Strom), tłum. Teresa Jętkiewicz (terminy marynistyczne tłum. Z. Grabowski), PIW, Warszawa 1967.

Lekcja niemieckiego (Deutschstunde), tłum. Andrzej Ściegienny, Czytelnik, Warszawa 1971.

Najszczęśliwsza rodzina miesiąca (z: Gesammelte Erzählungen), tłum. Jacek Frühling, Czytelnik, Warszawa 1974.

Einstein przepływa Łabę pod Hamburgiem (Einstein überquert die Elbe bei Hamburg), tłum. Barbara Placzkowska i Feliks Przybylak, Czytelnik, Warszawa 1977.

MECHTEL ANGELIKA

Przebrane gry (Kappute Spiele), tłum. Krystyna Szyszkowska, PIW, Warszawa 1975.

MEICHSNER DIETER

Czy wiesz, dlaczego? (Weißt Du, warum?), tłum. Stefan Czarnecki, Pax, Warszawa 1958.

MOSSDORF JOHANNA

Kręgi na wodzie (Nebenan), tłum. Izabela Czermakowa, Czytelnik, Warszawa 1964.

MORWEISER FANNY

Ofelia. La vie en rose (Lalu Lalula arme kleine Ophelia. La vie en rose), tłum. Gabriela Mycielska, PIW, Warszawa 1975.

NOSSACK HANS ERICH

Najpóźniej w listopadzie (Spätstens im November), tłum. Maria Wisłowska, Czytelnik, Warszawa 1959.

Sprawa d'Artheza (Der Fall d'Arthez), tłum. Teresa Jętkiewicz, Czytelnik, Warszawa 1972.

OPITZ KARLLUDWIG

Mój generał (Mein General), tłum. Erwin Wolf, Czytelnik, Warszawa 1957.

Ci z Wehrmachtu (Der Barras), tłum. Czesław Przymusiński, MON, Warszawa 1959.

Z buławą marszałkowską w plecaku (Im Tornister-ein Marschallstab), tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1962.

PAUSEWANG GUDRUN

Plaza Fortuna (Plaza Fortuna), tłum. Cecylia Lewandowska, PIW, Warszawa 1970.

Boliwijskie wesele (Bolivianische Hochzeit), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, PIW, Warszawa 1971.

Porwanie doni Agaty (Die Entführung der dona Agata), tłum. Maria Gero, PIW, Warszawa 1975.

PIONTEK HEINZ

Gorące kasztany. Opowiadania (Kastanien aus dem Feuer, ...), tłum. Zofia Jarrenko-Pytkowska, Czytelnik, Warszawa 1966.

PLIEVIER THEODOR

Stalingrad (Stalingrad), tłum. Jacek Frühling, MON, Warszawa 1958, 1961.

POPPE KARL HEINZ

Wojna bananowa (Der Bananenkrieg), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Iskry, Warszawa 1965.

REHFISCH HANS JOSÉ

Wesele Lizystraty (Lisistratos Hochzeit), tłum. Gabriela Mycielska, PIW, Warszawa 1967.

RINSER LUISE

Przygoda życia (Mitte des Lebens), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1961.

Daniela (Daniela), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1962.

Radość doskonała (Die vollkommene Freude), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1964.

Ja, Tobiasz (Ich bin Tobias), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, Pax, Warszawa 1968.

RISSE HEINZ

O jednego za dużo (Einer zuviel), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, PIW, Warszawa 1967.

ROHDE HEDWIG

Orestes i wieloryb (Orest und der Wal), tłum. Maria Kurecka, Czytelnik, Warszawa 1970.

RUNGE ERIKA

Protokoły bottropskie (Bottroper Protokolle), tłum. Zofia Rybicka, wstęp: Wilhelm Szewczyk, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973.

SCHALLÜCK PAUL

Kroki w labiryncie (Engelbert Reineke), tłum. Zofia Jaremko-Pytkowska, Czytelnik, Warszawa 1960.

SCHILLING WILFRIED

Siewcy strachu (Die Angstmacher), tłum. Jerzy Rawicz, Książka i Wiedza, Warszawa 1962, 1964.

SCHNABEL ERNST

Pieśń szósta (Der sechste Gesang), tłum. Gabriela Mycielska, PIW, Warszawa 1970.

SCHNELL ROBERT WOLFGANG

Wychowany przez służącą (Erziehung durch Dienstmädchen), tłum. Tadeusz Zabłudowski, fragmenty poetyckie tłum. S. Średnicki, Czytelnik, Warszawa 1971.

SCHNURRE WOLFDIETRICH

Uciezka do Egiptu i inne opowiadania (Als Vaters Bart noch rot war; Man sollte dagegen sein; Eine Rechnung, die nicht aufgeht), tłum. Wanda Jedlicka, PIW, Warszawa 1962.

SELL HANS JOACHIM

Na tropach syna (Auf der Fährte eines Sohnes), tłum. Gabriela Mycielska, PIW, Warszawa 1976.

SEUREN GÜNTER

Rezerwat (Das Gatter), tłum. Sławomir Błaut, Czytelnik, Warszawa 1966.
Ja, Lebeck (Lebeck), tłum. Jerzy Radwan, Czytelnik, Warszawa 1969.

STAHL HERMANN

Cierpki smak tarniny (Tage der Schlehen), tłum. Edda Werfel, PIW, Warszawa 1963.
Drzwi z wiatru (Türen aus Wind), tłum. Anna Linke, PIW, Warszawa 1976.

VALENTIN THOMAS

Zagubieni (Die Unberatenen), tłum. Sławomir Błaut, Czytelnik, Warszawa 1966.

WALLRAFF GÜNTER

Trzyście niepożądanych reportaży (13 unerwünschte Reportagen), tłum. Henryk Wandowski, wstęp: Wilhelm Szewczyk, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973.

WALSER MARTIN

Małżeństwa w Philippsburgu (Ehen in Philippsburg), tłum. Maria Kłos-Gwizdalska, PIW, Warszawa 1966.
Jednorożec (Das Einhorn), tłum. Krzysztof Radziwiłł, Janina Zeltzer, PIW, Warszawa 1972.

WEIDENHEIM JOHANNES

Ludzie, co za czasy albo wesz za niemieckim kołnierzem (Mensch, was für eine Zeit oder eine Laus im deutschen Pelz), tłum. Irena Naganowska, PIW, Warszawa 1972.

WEISENBORN GÜNTHER

Memorial (Memorial), tłum. Maria Wołczacka, MON, Warszawa 1959.

Mściciel. Zapiski Daniela Brendla (Der Verfolger), tłum. Maria Traczewska, MON, Warszawa 1962.

WEISS PETER

Ucieczka z domu rodzinnego — Azyl (Abschied von den Eltern. Fluchtpunkt), tłum. Cecylia Lewandowska, PIW, Warszawa 1965.

Rozmowa trzech idących (Das Gespräch der drei Gehenden), tłum. Sławomir Błaut, PIW, Warszawa 1967.

WOHMANN GABRIELLE

Poważna decyzja (Ernste Absicht), tłum. Halina Leonowicz, PIW, Warszawa 1974.

ANTOLOGIE

Nieznany cel. Antologia opowiadań RFN. Wybrał i wstępem opatrzył Hubert Orłowski, tłum. różni, PIW, Warszawa 1974, s. 459.

[zawiera utwory pisarzy: Andersch Alfred, Andres Stefan, Becker Jürgen, Bender Hans, Böll Heinrich, Borchert Wolfgang, Brandner Uwe, Daiber Hans, Faecke Peter, Ferber Christian, Fuchs Günter Bruno, Grass Günter, Grün Max von der, Heissenbüttel Helmut, Hildesheimer Wolfgang, Huber Heinz, Johnson Uwe, Kasack Hermann, Kaschnitz Marie Luise, Kesten Hermann, Kluge Alexander, Körner Wolfgang, Kreuder Ernst, Langgässer Elisabeth, Lenz Hermann, Lenz Siegfried, Letta Reinhard, Mechtel Angelika, Nossack Hans Erich, Piontek Heinz, Richter Hans Werner, Rinser Luise, Runge Erika, Schallück Paul, Schirmbeck Heinrich, Schmidt Arno, Schnabel Ernst, Schnurre Wolfdietrich, Valentin Thomas, Wallraff Günter, Walser Martin, Weiss Peter, Weissenborn Theodor, Westerhoff Günter, Weyrauch Wolfgang, Wohmann Gabrielle, Wondratschek Wolf]

Do twórców cieszących się w Polsce największą sławą i uznaniem, jeśli ilość tłumaczonych pozycji uznać za kryterium, należą tacy prozaicy, jak Böll i Hans Hellmut Kirst, pisarze stojący daleko od siebie w hierarchii historyczno-literackiej wartości. Najnowsza książka Bölla — *Utracona cześć Katarzyny Blum*, wydana w Polsce w 1976 r. w nakładzie 30 000 egzemplarzy, rozeszła się w ciągu niewielu dni. Polskie wydanie poprzedziły noty⁶ i artykuły⁷ w prasie, sama zaś edycja przekładu polskiego doczekała się w krótkim czasie kilku omówień i recenzji⁸. Recenzent *Życia Literackiego* pisał:

„Już dawno żadne z opowiadań Bölla nie miało tak prostej i nieskomplikowanej fabuły: młoda kobieta zostaje przez żadną sensacji prasę zdezawuowana moralnie, przy

⁶ Por. m. in.: H. Użycka, *Utracony honor Katarzyny Blum*. „Dziennik Łódzki” z dnia 15 VIII 1974.

⁷ W. Wojna, *Utracona cześć Katarzyny Blum echem działalności grupy Baader-Meinhof?* „Literatura na Świecie” 1975, nr 7.

⁸ Por. m. in.: N. Honsza, *Agresywny Böll*. „Życie Literackie” 1976, nr 46; J. Czarnicka, *Gazeta, czyli bezsilność*. „Kultura” 1976, nr 44; A. Kampa, *Böll kontra Springer*. „Poglądy” 1976, nr 22; M. Wydmuch, *Böllka żale nieosobiste*. „Nowe Książki” 1976, nr 22; W. Bialik, *Heinrich Böll o niemocy*. „Nurt” 1976, nr 12.

czym nie szczędzi się jej również pomówień i oszczerstw politycznych. [...] Recepcja utworu Bölla w RFN była różnorodna, znalazła zarówno aplauz, jak i niszczącą krytykę ze strony sympatyków prasy Springerowskiej. Jest to skądinąd zrozumiałe. Był wszakże w wielu głosach krytycznych i pewien racjonalny pogląd, iż twór pisarza wykazuje wiele mankamentów artystycznych i 'moralny gniew' autora nie równoważy literackich potknięć. Najczęściej atakowanym wątkiem jest tu zbyt wyraźna klisza dobra i zła działająca na zasadzie dychotomicznej gilotyiny"⁹.

Recenzja Honszy zawiera zarówno własną interpretację utworu, jak i interesujące reminiscencje z polemik prasy zachodnioniemieckiej, poddając je krytycznej analizie:

„Nie mają natomiast racji ci krytycy, którzy atakują 'nadmiar chłodnych konstrukcji' w dziele Bölla. Autor świadomie zastosował pewne barokowe konstrukcje, poczynawszy od tytułu poprzez zarysowanie kontrastu życia i śmierci aż do konfrontacji karnawału z mordem. Stąd biblijny miejscami patos Bölla ma rację bytu. Autor walczy z fałszywą świadomością, sensacyjnym przeinaczaniem wiadomości prasowych, świadomymi kłamstwami, przekształcaniem prawdy w emocjonalną nagonkę polityczną. I tu leży sens i prawda nowego opowiadania Bölla"¹⁰.

Dużym powodzeniem w Polsce cieszą się utwory Hansa Hellmuta Kirsta, poczynając od trylogii *08/15*, a kończąc na *Skazanych na sukces*, jakkolwiek książki jego, m. in. także i *Skazani...*, spotykają się z ostrą krytyką fachową¹¹. Z innych autorów, których dzieła wywołały odzew w postaci recenzji, wymienić można przykładowo: Güntera Grassa, Janoscha, Wolfganga Koeppena, Siegfrieda Lenza, Hansa Ericha Nossacka, Martina Walsera czy Petera Weissa.

Przeglądając listę tłumaczonych utworów, można wyodrębnić dwa zasadnicze nurty tematyczne, mające w zasadzie pokrycie w całokształcie literatury Republiki Federalnej Niemiec. I tak, w pierwszym okresie recepcji dominowała literatura obrachunkowa, reprezentowana przez takich pisarzy, jak Jürgen Beckelmann, Heinrich Böll, Wolfgang Borchert, Hans Frick, Gerd Gaiser, Christian Geissler, Albrecht Goes, Manfred Gregor, Erich Kuby, Wolfgang Koeppen, Heinz Küpper, Karludwig Opitz, Günther Weisenborn. Nurt drugi, przynoszący krytyczny obraz rzeczywistości zachodnioniemieckiej, jest obecnie zjawiskiem dominującym. Do czołowych przedstawicieli tego kierunku można zaliczyć m. in.: Heinricha Bölla, Berndta Engelmanna, Henry Jaegera, Christiana Geisslera, Maxa von der Gröna, Otto Jägersberga, Alexandra Kluge, Angelikę Mechtel, Johannę Moosdorf, Hansa Ericha Nossacka, Siegfrieda Lenza, Heinza Piontka, Erikę Runge, Güntera Wallraffa czy Martina Walsera. Biorąc pod uwagę fakt, że polski odbiorca jest zainteresowany w dużym stopniu tematyką Republiki Federalnej Niemiec, utwory z tego zakresu mają zapewniony rynek zbytu.

W jednej z polskich prac o literaturze zachodnioniemieckiej czytamy:

„Literatura niemiecka po 1945 r. reagowała bardzo emocjonalnie na zjawiska związane z drugą wojną światową. Na szczęście doszło i tu do artystycznej refleksji nad

⁹ N. H o n s z a, *Agresywny Böll...*

¹⁰ Tamże.

¹¹ Por. m. in.: A. C i e ń s k i, *Skazany na degrengoladę*. „Odra” 1974, nr 4.

kolejami narodowego, społecznego i politycznego losu. Była to niejako literacka diagnoza, próbująca w formie refleksji dotrzeć do społecznych wymiarów osobowości człowieka. To właśnie późniejsza proza Heinricha Bölla, Siegfrieda Lenza czy Gabrieli Wohmann ignoruje socjologiczne obrazki na rzecz głębszej warstwy znaczeniowej. Już pod koniec lat pięćdziesiątych ma owa literatura swój specyficzny i własny profil. 'Młody narybek' nie chce rysować grubą kreską, pragnie cieniowania i niuansów. Widać to wyraźnie w *Blaszonym bębenku* Güntera Grassa, *Bilardzie o wpół do dziesiątej* Heinricha Bölla, *Krokach w labiryncie* Paula Schallücka, *Przerwie w grze* Martina Walsera. Wielu pisarzy dąży do powiązania przeszłości z zachodnioniemiecką rzeczywistością. Stosuje się powiazaną z rzeczywistością optykę (Grass, Böll) lub kąśliwą satyrę społeczeństwa konsumpcyjnego (Walsers). W wypowiedziach wielu pisarzy przebija jednak wyraźna bezradność wobec zastanego klimatu¹².

Powyższy fragment artykułu zespołu germanistów wrocławskich charakteryzuje syntetycznie sytuację w literaturze Republiki Federalnej Niemiec. Jest rzeczą oczywistą, że polski odbiorca nie w każdym przypadku (w odniesieniu do utworów cytowanych wyżej, jak również w szerszym rozumieniu zagadnienia) ma możliwość wzięcia do ręki tłumaczenia danej pozycji. W tym wypadku pomocne są liczne stosunkowo prace polskich germanistów i krytyków na temat literatury zachodnioniemieckiej.

Z pozycji książkowych na czoło wybija się studium Norberta Honszy *Zur literarischen Situation nach 1945 in der BRD, in Österreich und in der Schweiz*¹³, stanowiące — według licznych recenzji — znaczące osiągnięcie¹⁴.

Inne prace dotyczą tematyki ogólnej piśmiennictwa zachodnioniemieckiego¹⁵, a także twórczości Heinricha Bölla¹⁶, Güntera Grassa¹⁷, Hansa Magnusa Enzensbergera¹⁸, Siegfrieda Lenza¹⁹, Martina Walsera²⁰, Petera Weissa²¹.

¹² N. Honsza, D. Bukowska, B. Wengerek, *W literackim kalejdoskopie*. „Kwartalnik Opolski” 1976, nr 2, s. 29.

¹³ N. Honsza, *Zur literarischen Situation nach 1945 in der BRD, in Österreich und in der Schweiz*. Wrocław 1974; por. także polską, nieco poszerzoną, wersję tej pracy: *Kształt i struktura. Literatura NRF, Austrii i Szwajcarii po roku 1945*. Katowice 1975.

¹⁴ Recenzje niemieckiej, a także polskiej wersji pracy ogłosili: K. Kuczyński — „Przegląd Humanistyczny” 1974, nr 12; tenże — „Ruch Literacki” 1976, nr 6; H. Orłowski — „Odra” 1975, nr 10; S. H. Kaszyński — „Nurt” 1975, nr 9; J. Koprowski — „Nowe Książki” 1975, nr 12; G. Szewczyk — „Życie Literackie” 1975, nr 37; W. Bielik — „Miesięcznik Literacki” 1976, nr 1.

¹⁵ Por. m. in.: N. Honsza, *Bunt i przekora. Perspektywy młodej prozy szwajcarskiej i zachodnioniemieckiej*. „Odra” 1969, nr 3; tenże, *Na tropie toksycznej diagnozy. W: Z literatury niemieckiej. Doświadczenia-inspiracje-propozycje*. Katowice 1970; tenże, *Verschmelzung von politischer Intention und modernen Formbewußtsein in der westdeutschen Lyrik*. „Kwartalnik Neofilologiczny” 1973, nr 2; tenże, *Die westdeutsche Literatur der sechziger Jahre*. „Germanica Wratislaviensia” 1974, nr 20; S. H. Kaszyński, *Korzenie literatury zachodnioniemieckiej*. „Nurt” 1971, nr 10; H. Orłowski, *Elita literacka w RFN*. „Współczesność” 1966, nr 19; tenże, *Przemiany prozy w NRF a kategoria pokolenia literackiego*. „Litery” 1971, nr 5; tenże, *O nowy realizm*. „Nurt” 1971, nr 10; A. Rogalski, *Problemy i tendencje dzisiejszej literatury zachodnioniemieckiej*. „Przegląd Zachodni” 1958, nr 3; tenże, *Sy-*

Wśród krytyków zajmujących się literaturą RFN miejsce szczególne zajmuje Wilhelm Szewczyk, autor przede wszystkim tomu *Literatura niemiecka w XX wieku*²², ale także rozlicznych artykułów, przyczynków, posłowi i omówień, dających w sumie plastyczny obraz piśmiennictwa zachodnioniemieckiego²³. W jednej z recenzji prac Wilhelma Szewczyka pisał Marian Szyrocki:

„Szewczyk jest mistrzem w swojej dziedzinie i chyba nawet wśród Niemców nie ma literaturoznawcy ani krytyka, który mógłby poszczycić się znajomością współczesnej literatury niemieckiej począwszy od dzieł Grassa i Bobrowskiego aż po groszowe *Landser-Hefte* czy książki Egon Raketten”²⁴.

tuacja literatury w Niemczech Zachodnich W: *Niemiecka Republika Federalna. Fakty, konfrontacje, opinie*. Poznań 1962; L. Sługocka, *Powojenna zachodnioniemiecka liryka o Polsce w świetle zaangażowania pisarzy*. Poznań 1975; W. Szewczyk, *Odwetowcy na Parnasie*. Opole 1959; tenże, *Współczesna literatura rewizjonistyczna w NRF*. W: IX Zjazd Pisarzy Ziem Zachodnich i Północnych. Poznań 1966; M. Szyrocki, *Literatura Niemiec Zachodnich. Kierunki i problemy*. Katowice 1963; tenże, *Vom Kriegsbericht zur Reportage aus der Arbeitswelt*. „Germanica Wratislaviensia” 1973, nr 17; tenże, *Literatura Niemieckiej Republiki Federalnej*. „Kwartalnik Neofilologiczny” 1972, nr 2.

¹⁶ Por. m. in.: H. Białek, *Heinrich Bölls, „Ende einer Dienstfahrt”. Versuch einer Interpretation*. „Germanica Wratislaviensia” 1971, nr 15; M. Boral, *Heinrich Böll jako krytyk społeczeństwa niemieckiego*. „Przegląd Zachodni” 1962, nr 1; J. Papiór, *Postawa społeczno-polityczna a polonica Heinricha Bölla*. W: *Rocznik Lubuski* 1973, t. 8; Z. Światłowski, *Bölla przygoda z Vaterlandem*. „Odra” 1973, nr 1.

¹⁷ Por. m. in.: R. F. Foryś, *Der Roman „Die Blechtrommel” von Günter Grass. Zwischen Tradition und Modernität*. „Mickiewicz-Blätter” 1972, nr 49; N. Honsza, *Günter Grass und kein Ende?* „Annali Sezione Germanica” 1966, nr 9; S. H. Kaszyński, *Polskie akcenty w wierszach Güntera Grassa*. „Nurt” 1975, nr 12; K. Koczy, *Grass a niemiecka nieuczulica*. „Nurt” 1971, nr 10; F. Ryszka, *Günter Grass — pisarz polityczny? W: Literatura pod ciśnieniem historii*. Katowice 1967; W. Szewczyk, *Ambiwalencja polityczna Güntera Grassa*. „Odra” 1968, nr 9.

¹⁸ Por. m. in. A. Bełtowska, *Refleksje nad poezją polityczną*. „Wiadomości” 1976, nr 26; W. Szewczyk, *Hans Magnus Enzensberger*. „Odra” 1965, nr 3.

¹⁹ Por. m. in.: N. Honsza, *Lekcja języka niemieckiego. Wokół bestsellera Siegfrieda Lenza*. „Odra” 1969, nr 12; W. Jaworska, *Die Erzählungen von Siegfried Lenz*. „Zeszyty Naukowe” UMK, Filologia Germańska, 1976, nr 2.

²⁰ Por. m. in.: M. Adamski, *Krótką prozą Martina Walsera*. „Germanica Wratislaviensia” 1974, nr 20; N. Honsza, *Pikardyjski rajd przez współczesność*. „Przegląd Humanistyczny” 1974, nr 9; H. Orłowski, *Martin Walser i antynomie „niemieckości”*. „Kultura” 1968, nr 7.

²¹ Por. m. in.: N. Honsza, *Peter Weiss und sein zeitgenössisches Dokumentar — Theater*. „Universitas” 1973, nr 8; M. Piwińska, *Azyl w teatrze okrucieństwa*. „Dialog” 1965, nr 9.

²² W. Szewczyk, *Literatura niemiecka w XX wieku*. Katowice 1964.

²³ Por. m. in.: W. Szewczyk, *Okulary z firmy Brauxel u. Co*. Łódź 1969; tenże, *Co robią Niemcy*. Kraków 1969 oraz liczne artykuły i felietony, głównie na łamach „Życia Literackiego”.

²⁴ M. Szyrocki — „Kwartalnik Neofilologiczny” 1971, nr 3, s. 321.

Wspomniano, iż językowi polskiemu przyswaja się przede wszystkim utwory powieściowe, natomiast upowszechnianiem krótkiej prozy zachodnioniemieckiej zajmowano się u nas niejako w drugiej kolejności, jakkolwiek i w tej dziedzinie można odnotować kilka tomów takich autorów, jak Stefan Andres, Werner Bergengruen, Heinrich Böll, Marie Luise Kaschnitz, Siegfried Lenz, Heinz Piontek czy Wolfdietrich Schnurre. Ukazały się także w formie książkowej reportaże Eriki Runge i Güntera Wallraffa. Czytelnik polski miał więc możliwość zapoznania się z większością czołowych przedstawicieli tego gatunku w RFN. Tym niemniej wydarzeniem w tym zakresie stało się wydanie w 1974 r. antologii opowiadań pisarzy RFN pt. *Nieznany cel* w wyborze i układzie Huberta Orłowskiego²⁵.

Tom zawiera 63 utwory 47 autorów, jest więc w pełni reprezentatywny dla tego gatunku, jakkolwiek Hubert Orłowski w następujący sposób sprecyzował pewne zastrzeżenia odnośnie do zawartości antologii:

„Nie uwzględniono tekstów tych autorów, którzy debiutowali w latach trzydziestych, a często jeszcze wcześniej, zaś swą twórczością powojenną w znikomym jedynie stopniu nawiązali do rzeczywistości po roku 1945. Pominięto również tych pisarzy, których światopogląd wyraźnie odbiega od humanistycznego sposobu pojmowania świata. Stąd też antologia ta nie jest reprezentatywna we wszystkich swych fragmentach”²⁶.

Tom opowiadań zachodnioniemieckich w wyborze Huberta Orłowskiego spotkał się z licznymi, pozytywnymi opiniami²⁷. Wydawca zaprezentował wszystkie ważniejsze zjawiska i tendencje literackie, jak np. utwory dotyczące II wojny światowej, przemian społeczeństwa RFN, dalej teksty mówiące o nurtującym niektóre kręgi uczuciu frustracji, czy wreszcie eksplorujące tematykę świata pracy. Wybór Orłowskiego przynosi także utwory pisarzy eksperymentujących w zakresie języka. Czytelnikowi została dana możliwość zaobserwowania rozwoju literatury zachodnioniemieckiej na jednym z jej najciekawszych odcinków, jakim jest krótka proza. Honsza pisał w recenzji tomu, iż

„jest to antologia ambitna i poważna, mogąca co prawda budzić recenzenckie i czytelnicze rozterki co do określonego wyboru i 'ukierunkowania' niektórych tekstów, ale w ostatecznym rozrachunku nie zapominająca o informacji jako nadrzędnym celu antologii”²⁸.

Wydaje się, że w Polsce obraz literatury zachodnioniemieckiej staje się coraz bardziej pełny. Zwłaszcza w latach siedemdziesiątych udostępniono polskiemu czytelnikowi sporą ilość nowych utworów. Wśród tłumaczy znajduje się wielu cenionych translatorów, których prace nierzadko mogą stanowić przykłady wzorowego, stojącego na wysokim poziomie, przekładu. Z najbardziej

²⁵ *Nieznany cel. Antologia opowiadań RFN*. Wybrał i wstępem opatrzył Hubert Orłowski. PIW, Warszawa 1974.

²⁶ Tamże, s. 6.

²⁷ Por. m. in.: M. Szyrocki — „Nowe Książki” 1975, nr 4; S. H. Kaszyński — „Miesięcznik Literacki” 1975, nr 5; W. Białik — „Literatura” 1975, nr 36; B. Wengerek — „Poglądy” 1975, nr 17; M. Krzysztofia — „Nurt” 1975, nr 8.

²⁸ N. Honsza, *Antologia opowiadań RFN*. „Życie Literackie” 1975, nr 38, s. 10.

znanych tłumaczy wymieńmy Sławomira Błauta, Jacka Frühlinga, Teresę Jętkiewicz, Irenę i Egona Naganowskich, Edytę Sicińską, Eddę Werfel. Obok tych już znanych pojawiają się młodzi, utalentowani tłumacze.

Lista przekładów wykazuje oczywiście pewne braki w zakresie przyswojenia językowi polskiemu dzieł znanych już autorów. Z postulatów, które można by zgłosić pod adresem wydawców, wymieńmy nazwiska takich twórców, jak Kasimir Edschmid, Hermann Kasack, Günter Eich, Rolf Hochhuth, Dieter Lattmann, Heinz von Cramer, Reinhard Baumgaurt, Ingrid Bacher, Helmut Heissenbüttel, Peter Rühmkorf, Arno Schmid, Wolfgang Weyrauch, Wolf Wondratschek. Wydaje się, iż byłoby celowe powołanie grupy specjalistów, którzy zajęliby się typowaniem pozycji zasługujących na przetłumaczenie (analogiczny zespół działa np. w odniesieniu do literatury NRD).

Przy omawianiu recepcji literatury jakiegokolwiek kraju niemieckojęzycznego w Polsce należy zawsze uwzględnić fakt zasadniczy, że oficyny nasze w swych planach wydawniczych zamieszczają pozycje piśmiennictwa czterech państw (NRD, RFN, Austrii i Szwajcarii) po 1945 r. oraz literaturę starszą sprzed 1939 r. Nakłada to obowiązek dokładnej selekcji propozycji.

KRZYSZTOF A. KUCZYŃSKI

TOWARZYSTWO NARODOWE — ODDZIAŁ „KRAKUS” W LESZNIE, 1860 - 1862

Pośród tajnych gimnazjalnych kółek samokształceniowych w Poznańskiemu w XIX wieku stosunkowo najwięcej wiadomości mamy o Towarzystwie Narodowym, a to dzięki temu, że po dekonspiracji w 1862 r. było przedmiotem dochodzeń policyjnych, dyscyplinarnych i sądowych, po których część dokumentów dochowała się w archiwach¹. Ponieważ byłych członków po dekonspiracji nie obowiązywała już tajemnica, mogli w publikowanych wspomnieniach opowiedzieć o swoim udziale w konspiracji². Po odzyskaniu niepodległości,

¹ Archiwum Państwowe Miasta Poznania i Województwa Poznańskiego, zespół Prezydium Policji Poznań, syg. 4199: Acta betreffend den Geheimbund der Schüler Towarzystwo Narodowe. T.s. zespół Maria Magdalena, syg. 615, s. 158; Biblioteka Kórnicka AB nr 235: Vorladung des Angeklagten wegen Vergehen nr 58/63 z 3 II 1863; Deutsches Zentralarchiv Abteilung Merseburg, Geheime Präsidial-Registratur Lit. V 13900 No 143: Acta des Königl. Polizei-Präsidii zu Berlin betreffend den literarischen Verein der polnischen Jugend.

² J. [= Wojciech Jarochoowski], *Wspomnienie z ław szkolnych*. „Dziennik Poznański” z 5 X 1890; W. Wo y d t, *Ze wspomnień starego weterana*. „Filareta” 1911 nr 7 i 8; Z. C e l i c h o w s k i, *Tajne związki młodzieży gimnazjalnej, 1857 - 1863*. Poznań 1920; T.s., *Wspomnienia szkolne*. „Dziennik Poznański” z 21 VI 1921, z 22 VI 1921 i z 24 VI 1921; W. C h o t k o w s k i ks. dr, *Arcybiskup Florian Stablewski*. Kraków 1906; T.s., *Wypawa trzemeszeńska roku 1863*. Poznań 1913.